
Arisztokraták Magyarországon és Európában

Ismét szép és tartalmas tanulmánykötetet adott ki a Debreceni Egyetem Történelmi Intézete: *Műveltség és társadalmi szerepek: arisztokraták Magyarországon és Európában* címmel. A kötet a *Speculum Historiae* Debreceniense 18. darabja, a sorozat szerkesztője *Papp Klára*, az intézet igazgatója. A kiadványt *Bárány Attila*, *Orosz István*, *Papp Klára* és *Vinkler Bálint* szerkesztették. A mű az Eperjesi Egyetemen 2013 szeptemberében és a Debreceni Egyetemen 2014 októberében tartott konferenciák anyagait (28 magyar nyelvű tanulmány), továbbá az idegen nyelvű szekció előadásait (13 angol, francia, német nyelvű tanulmány) tartalmazza. A szerkesztők célja az volt, hogy bizonyítsák, Magyarország nem távolról, kívülállóként szemlélte az európai politikát, hanem erős kapcsolatok fűzték a közép- és újkori Nyugat-Európához. A tanulmányok az e kapcsolatokban jelentős szerepet játszó arisztokrácia sokféleségét, különféle tevékenységeit mutatják be.

Jean-Luc Fray, a franciaországi Clermont-Ferrant egyetemének professzora tanulmányában Bourbon hercegeinek középkor végi művészpártoló tevékenységét vizsgálta. Miután bemutatta a hercegi család dinasztikus kapcsolatait a királyi házzal, kitért arra, hogy a familia Közép-Franciaországban egyfajta „Bourbon-államot” hozott létre a monarchián belül, amely tulajdonképpen 1523-ig (a birtokok erőszakos elkobzásáig) az utolsó olyan területi hatalom volt, amelyet a százéves háború után még nem sikerült királyi ellenőrzés alá vonni.

A Bourbonok nem voltak olyan gazdagok és politikai értelemben fontos szerepet játszó személyiségek, mint például a burgundi vagy Anjou-hercegek. Székhelyük – Moulins – ma már csak jelentéktelennek tűnő kisváros. Mindezek ellenére a középkor és a reneszánsz határán maguk is izgalmas kulturális élettel teli centrumot hoztak létre. Politikai és intellektuális kapcsolataik révén számos olyan művészt (pl. Jean Hey, a sokáig ismeretlen „Moulins-i mester”, Hugo van der Goes, Colijn de Coter, Benedetto Ghirlandaio) vonzottak udvarukba, akik az északi későgótika, vagy a firenzei reneszánsz újításainak megfelelő műveket hoztak létre ebben a közép-francia

kisvárosban. A hercegek mecenatúráját követték a fejedelmi tisztviselők, vagy a városi polgárság gazdagabb rétegeinek képviselői is, akik megrendeléseikkel szintén hozzájárultak a korszak modern művészeti stílusainak regionális elterjesztéséhez.

Klaus van Eickels egyetemi tanár (Otto-Friedrich Egyetem, Bamberg) a késő középkori lovagrendekről, elsősorban a Német Lovagrendről szólva megállapítja, hogy fontos szerepük volt a nemesi státus fenntartásában. Szerte Európában tartottak fenn rendházakat, ezekben adományokat szedtek be a környékbeli nemességtől.

A lovagok közé tartozás anyagi előnyt és megbecsülést jelentett. A lovagrendekbe a városi patrícius családok fiai is bekerülhettek, de az egyház igazolást követelt a nemesi származásról, és ezzel elkülönítette a két társadalmi réteget egymástól. A nemes lovagok fehér köpenyt, a nem nemes testvérek szürke köpenyt viseltek. A harmadik csoportba a papok tartoztak. Az 1340-es statútum értelmében fehér palástot csak az kaphatott, „aki megfelelő származású” volt. Később már négy nemes őst kellett felmutatni, majd nyolcat, 1671-től pedig már 16 nemes ős esetén fogadtak be a fehér köpenyes lovagok közé jelentkezőket.

Roman Czaja tanulmánya a késő középkori Hanza-városok patriciátusával foglalkozik. A toruńi (Lengyelország) egyetem középkorkutató professzora a XIV–XVI. század közötti Hanza-városok, többek között Lübeck, Wismar, Toruń (Thorn), Danzig, Riga, Reval stb. társadalmi mobilitását vizsgálta elsősorban statisztikai módszerekkel, különös tekintettel a városi tanácsok szociális összetételére és a tanácsosok családi hátterére. A statisztikai elemzésen túlmenően nem csupán a társadalomtörténeti, hanem intézmény-, illetve kultúrtörténeti következtetések levonására is vállalkozott a lengyel szerző. Megállapításai szerint a társadalmi mobilitás a vizsgált korszak Hanza-városaiban más és más módon jelent meg a városi magisztrátusokban, nehéz egységes képet felvázolni. Többek között ilyen különbség mutatható ki abban, hogy míg például Lübeckben a patrícius családok (sőt akár még nemzetségek is) jelentősebb szerepet játszottak a városi tanácsban, ahol ezeket a familiáris-nemzetségi érdekeket is könnyebben mozdíthatták előre, addig a Német Lovagrend államának Hanza-városaiban (mint pl. Danzig, Kulm, vagy Elbing) a kereskedőszövetségek és -céhek töltötték be jelentősebb szerepet a város politikai vezetésében.

Pósán László a késő középkori Litván Nagyfejedelemség lovagi kultúráját mutatja be tanulmányában. A Német Lovagrend és Litvánia középkori kapcsolatában a térítőtevékenységen túl (amely a XIV. század végétől egészen a XV. század végéig tartott) fontos szerepet játszott a kultúrák közvetítés

is, amelynek egyik eleme volt a litván nemesség körében a nyugat-európai lovagi kultúra átvétele és adaptálása a kulturális asszimiláció részeként. Pósan László számos példát sorakoztat fel tanulmányában a fegyverzet, a harcmódor, vagy a lovagi szokások, így például a párbaj, illetve a különböző ceremóniák átvételére, vagy a litván nemesség megjelenésére az európai lovagrendekben (erre példa a nagyfejedelem Vytautas 1429. évi felvétele a Zsigmond király által alapított Sárkány-rendbe). Ez a fajta kulturális „import”, már ami a lovagi kultúrát illeti, két irányból érkezett a Litván Nagyfejedelemségbe: egyrészt a keresztény fogságba került, és még a XV. század első évtizedeiben is döntő részben pogány litván nemesek megfigyeléséből, valamint a megtérítésükre irányuló keresztény hadjáratokban résztvevő lovagoktól, másrészt a XIV–XV. század fordulójától, a keresztény hitre térés körüli időszakban egyre aktívabb diplomáciai érintkezésekből.

Novák Ádám doktorandusz (Debreceni Egyetem) a XV. századi magyar arisztokrácia pecséthasználatát tanulmányozta. Bár értékes előzményekre, *Kumorovitz Bernát, Szentpétery Imre, Érszegi Géza, Solymosi László és Bertényi Iván és Takács Imre* gyűjtéseire és tanulmányaira támaszkodhatott, azonban még így sem teljes a kép a korszak pecsétjeiről. Novák Perényi János tárnokmester levelezését és pecséthasználatát kutatta, az 1439 és 1457 között kelt sokpecsétetes okleveleket gyűjtötte össze. Időhatáru 1457-et választotta, mert ezután Mátyás király új szabályokat léptetett életbe az oklevélkiadásban. A szerző 65 oklevélről készített elemző leírást, ezzel számos helyen ki tudta egészíteni *Engel Pál* Magyarországi világi archontológiájának adatait. Az oklevelek lelőhelyei szlovákiai, magyar, román és lengyel egyházi és világi archívumok.

A pecséthasználatból látszik, hogy az arisztokrácia az uralkodót utánozta. Vörös viaszt csak gróf, például Hunyadi János használhatott. A családok ágai címerük kis változtatásával különböztették meg magukat egymástól. Hunyadi más pecsétet használt erdélyi vajdaként, kormányzóként és főkapitányként. A pecsét a hatalom kifejezője volt. Perényi számos tisztségét, kitüntetését rávésette a sírkövére. A szerző közli Perényi pecsétjeinek fényképeit is.

Bárány Attila egyetemi tanár (Debreceni Egyetem) azt kutatta, milyen hatással volt a középkorban a nyugat-európai arisztokrácia a magyar nobilitásokra, s ez hogyan fejeződik ki a jelvény-, címer-, libéria-, embléma- és pecséthasználatban. Perényi János tárnokmester tőketerebesi sírkövén a Lancaster-dinasztia S betűkből összeállított láncát, stóláján pedig az aragóniai Kannarend jelvényeit láthatjuk. Szoros kapcsolat volt tehát a nyugati és a magyar főurak között. Valóban, 1416-ban V. Henrik angol király a Valois-ellenes angol-magyar szövetség jegyében a Térdszalagrend lovagjává

avatta Zsigmond magyar és római királyt, és megajándékozta a Lancasterek SS-láncával is, amelyet soha máskor nem adtak külföldi uralkodónak. Az S a szuverenitás szimbóluma volt. Valószínű, hogy V. Henriket viszonzásul a magyar király a Sárkányrend lovagjává avatta. Az SS-láncot VII. és VIII. Henrik is viselte. A láncsal a Zsigmond kíséretében Angliába látogató Perényi Jánost is kitüntették. Feltehetőleg a Luxemburgi–Lancaster szövetség előkészítéséért kaphatta, de szerepe volt az egyházszakadás megszüntetésében is. A Manchesterben őrzött kézíratos, ún. portugál címer-katalógusban (*Jékely Zsombor: Livro de Aurotos*) hat magyar nemes címerén, például a Lesztteméri Imréén lehet látni az SS-láncot. Ők Zsigmond kíséretéhez tartoztak a konstanzi zsinaton.

Bárány Attila fontos megállapítása, hogy az SS-nyakláncot alig néhányan kapták meg Anglián kívül. A kitüntetett magyar nemesek mindegyike személyesen találkozott a nyugat-európai arisztokrácia életmódjával, mentalitásával, jelvényeivel. Ennek hatására saját státusz-tudatukat hangsúlyozták a libériákkal, emblémákkal, jelvényekkel, sírkő-faragványokkal, címerekkel. A tanulmány képeket közöl ezekről.

Solymosi László akadémikus, egyetemi tanár (Debreceni Egyetem) egy 1468-ból való perirat alapján azt mutatja be, hogyan oldotta meg a konfliktusait két nagyúr: Vetési Albert veszprémi püspök és Újlaki Miklós macsóói és szlavóniai bán, Bosznia királya. A két nagybirtok Veszprém és Fejér megye határán érintkezett. 1465-ben Újlaki emberei több mint ezer forint kárt okoztak Vetési püspök birtokán. A panaszokat a két nagyúr egy 11 tagú választott bírói testület elé vitte. A tárgyalást 1468. augusztus 21-én folytatták le, és a történetet regisztrumba foglalták. Ez a pecsétekkel hitelesített dokumentum eredetiben fennmaradt. Értéke felbecsülhetetlen. Belőle pontosan ismerjük a panaszokat (Újlaki embereitől 15, Vetésiéktől 23 panasz érkezett), a vizsgálat lefolytatását, a jogorvoslatokat, és a három egyházi és nyolc világi bíró nevét, végül dátum és helynév zárja az okiratot.

A panaszok személy és tulajdon kárára elkövetett tettekről szóltak. Három parasztot és egy papot megöltek. Legalább 32 tehenet, ökröt elhajtottak. Újlaki emberei kifosztották a püspök hajmáskéri birtokát. Megtámadták az úton az emberét és kirabolták. Más esetben az elkóborolt ökrök tettek súlyos kárt a szőlőben. A megnevezett 90 elkövetőből tizenhatan nemesek voltak. Az okirat latinul említi az ipari, kereskedői foglalkozásaikat, magyarul pedig kalmárnak nevezi őket.

A választott bíróság egy személyt halálra és vagyonelkobzásra ítélt, egy másikat nyolc ökror visszaadására kötelezett. Az ökrökért az eladónak garanciát kellett vállalnia, hogy nem lopott állatokról volt szó. A felek fele-

lősséggel tartoztak a károkért. A püspök és a báró megfizette a büntetést, és esküt tett a bíróság előtt.

Solymosi László megállapítja, hogy a püspök parasztjai védtelenebbek voltak, mint Újlaki bárói. A választott bírói testület felgyorsította az ítélezést. Az eskütétel és a tanúvallomás mikéntjét szabályozni kellett, mert – lévén, hogy Werbőczy Tripartituma még nem jelent meg – ezekre nézve nem volt egységes eljárás. A tanulmányt térképek és az 1468-as regisztrum lapjainak fotói egészítik ki.

Draskóczy István gazdaságtörténeti vizsgálata az elsősorban a Felvidéken birtokkal rendelkező Szapolyai-család, valamint a távolsági kereskedelem XVI. század eleji kapcsolatára irányul, a Buda és Krakkó közti kereskedelem példáján. E kapcsolatban fontos szerepet játszott az, hogy Szapolyai István nádor 1490-ben megkapta a magyarországi harmincadvámok jelentős részét, amellyel a Magyarország és Lengyelország közötti kereskedelem, különös tekintettel a só- és rézkivitel egészét ellenőrizni tudta. Draskóczy tanulmánya ebből az alaphelyzetből kiindulva tekinti át a két ország közötti kereskedelem sajátosságait a Szapolyai-ház és az 1490-es években felemelkedett Thurzó János vállalkozó és körmöci kamaragróf, illetve a Szapolyaiak és a felvidéki városok (elsősorban Kassa) viszonyának tükrében. A kialakuló, majd a Jagelló-kor végéig fokozatosan elmérgesedő viszonyban a Szapolyai-család következetesen törekedett a birtokukban lévő területek, elsősorban Árva vármegye jelentőségének a növelésére a magyar-lengyel kereskedelmi kapcsolatok, főleg a sókivitel vonatkozásában. Tanulságos a szerző eme esettanulmánya annak fényében, hogy a Hunyadi Mátyás király halála utáni időszakban egy mágnási család (még ha mégoly jelentős is volt, mint a Szapolyai), képes volt két ország gazdasági viszonyait és e kereskedelmi kapcsolatok jellegét döntően befolyásolni, különösen akkor, ha az közvetlenül a személyes vagyona növekedését szolgálta.

Györkös Attila egyetemi adjunktus (Debreceni Egyetem) annak járt utána, vajon Frangepán Kristóf reneszánsz főúr gátlástalan kalandor volt-e vagy nemzeti hős. A Magyar Országos Levéltárban ugyanis van egy I. Ferenc francia királyhoz köthető, 1524. november 4-dikén kelt levél, amely felszólítja a francia tisztségviselőket, támogassák Frangepán Kristófot abban, hogy hadsereget toborozzon és megtámadja a király ellenségeit.

Az itáliai háborúk ideje ez, I. Ferenc éppen Páviát ostromolta. V. Károly erős hadseregével szemben komoly erősítésre lett volna szüksége, ezért adhatta a megbízást Frangepán Kristófnak. A kalandos előéletű horvát főúr tehetséges *condottiere* volt: szolgálta a Habsburgokat, részt vett Jajcának a felmentésében, Mohács után szintén a törökök ellen harcolt. Élete végén

Ferdinánd ellenében Szapolyai pártjára állt. 1527 szeptemberében Varasd ostrománál esett el. Vajon miért őt választotta a francia király, felállt-e a Frangepán-féle hadsereg, és mi lett a sorsa?

A király utasítása szerint Frangepán Kristófnak 10 ezer gyalogost, másfél ezer könnyűlovast, 6 gályát és 2 galliont kellett hadrendbe állítania. Ez hatalmas sereg lett volna az adott helyzetben, azonban a forrásokban nyoma sincs. 1524 decemberében két ütközet is zajlott Itáliában, de a Frangepán-hadsereget egyikben sem említik. Ferdinánd főherceg ugyan panaszkodott V. Károlynak, hogy 1525 márciusában Frangepán boszniai török csapatokkal betört az ausztriai tartományokba, ez azonban kétséges, mert a török betörések a Frangepán-birtokokat is sújtották, a horvát főúr a törökök ellen harcolt Jajcánál és 1525 augusztusában ismét Ferdinánd szolgálatában állt. Györkös Attila az egymásnak ellentmondó forrásokból azt szűrte le, hogy Frangepán Kristóf nem teljesítette a megbízatást, nem szervezett sereget a Habsburgok ellen, de nem szövetekezett a törökkel sem. A tanulmány végén az oklevél eredeti francia szövegét és magyar fordítását olvashatjuk.

Kelényi Borbála doktorandusz (ELTE) a magyar arisztokrata asszonyok végrendeletei alapján sajátos társadalmi viszonyaikra következtetett. A tanulmány az 1440–1526-os időkről szól. *Péter Katalinnak* számos tanulmánya jelent meg a nők történetéről. Végrendelet írását már Szent István engedélyezte, és a veszprémi zsinat 1515-ben, a világi jog 1715-ben szabályozta. A téma az egyházi jog körébe tartozott, mert az adományok jó részét – az üdvösség megváltására – az egyháznak juttatták.

A szerző 17 arisztokrata asszony végrendeletének jegyzékét közli. Kanizsai Dorottya testamentuma a legrészletesebb. A végrendeletek latinul írtak, alig használtak magyar szót. Megnevezték a tanúkat, a végakarat végrehajtóit, utasítást adtak a temetést és a költségek fedezését illetően, és Istennek ajánlották a lelküket. A kegyes adományok jórészt a pálos, kisebb részét a ferences kolostoroknak juttatták, de kaptak adományokat papok, apácák is. A kegyes adományok más részét a szegényekre, árvákra, vagy kórházakra hagyták. Ezek használati vagy luxuscikkek voltak, állatot, bort és pénzt is lehetett örökölni, de például a Perényi testvérek 5000 forintos adósságot hagytak maguk után.

A kevésbé gazdagok inkább használati tárgyakat hagytak örökölni, ezt mutatja a középnemes Semsei család végrendelete. Az írásbeliség igen elterjedt volt, ezt a középosztálybeli hölgyek végrendeletei tanúsítják. Testamentumírásra a nagy vagyon és a kiterjedt rokonság készítette az embereket, és azt jelezték vele, hogy felkészültek a halálra. Ezek a végrendeletek nagyon sok mindent elárulnak a korról, a szokásokról, életmódról.

Radu Lupescut (Sapientia Egyetem, Kolozsvár) az foglalkoztatta, hogyan fejezték ki az erdélyi építészetben a címerekkel a középkori társadalmi különbségeket. A Szécsi család két tagja Gyulafehérvár püspöke volt 1320 és 1368 között, és mindketten részt vettek a székesegyház építésében. A templomhajó boltozatának zárókövén ott látható a család címere. A szász-régeni templom zárókövére felvésték a birtok urainak, a Losonciaknak a címerét. Ezek arisztokrata családok voltak. Hamarosan egy középnemes család is épített egy szép templomot Almakeréken, benne a címerével. A botházi templom bejárata fölött pedig egy kismanesnek, Kakas Imrének a címere látható a XV. század közepéből.

A címer-kultúra terjedt, a XV. században már egész sorozatot tettek ki a falakra, például Budán az ún. Címertoronyba. Erdélyben, a vingárdi templomban láthatjuk együtt a záróköveken a Geréb-, Szilágyi- és Hunyadi-családok pajzsait, az oltárhoz közel Mátyás királyét, a többiekét pedig az oltártól távolodva rangsorban.

A címer-kultúra felvirágoztatója Hunyadi János volt. Vajdahunyadi pompás várának egyik falára 14 címert festetett. Ma ezt Mátyás-loddzsaként ismerik. A címerek rangsor szerint sorakoznak: I. Ulászlóé az első, Hunyadié a tizedik a sorban, de Hunyadi ellenségének, Garai Lászlónak a jelvénye is ott van.

Hunyadi a gyulafehérvári székesegyházat választotta családjá temetkezési helyéül. Öccse számára uralkodót megillető szarkofágot készíttetett. Saját címerét négyvágatúvá alakíttatta. Ilyen címerek addig csak a királyoknak jártak. Ez a remekmű Hunyadvárban egy szép lépcsőház bejárata fölött látható. Az építészetben ő tette jelentőssé a heraldikai ábrázolásokat. (A tanulmányhoz képek csatlakoznak.)

A következő tanulmányt *Marcela Domenová*, a szlovákiai Eperjesi Egyetem oktatója írta. 2012-ben érdekes kéziratot találtak Eperjesen. A kézirat a Berzeviczy-család könyveinek katalógusa, amely Berzeviczy Albert (1853–1936) földbirtokos, képviselő, miniszter és felesége, Sophie tulajdona volt. Ma a könyveknek már csak egy része lelhető fel. Domenová részletesen leírja a 19x13 cm-es naplószerű katalógust, bemutatja a könyvek 8 csoportját, majd egyenként is leír néhányat. A regiszter 803 tételt tartalmaz. A legrégebbi könyv 1609-ből való, Seneca műve, Antwerpenben nyomhatták. A legrégebbi szlovákiai kiadvány 1611-ben Kassán keletkezett, ez Marzio Galeotti munkája. A kiadványokból 18 tétel a XVII. századból, 213 a XVIII., és 418 tétel a XIX. századból való. A kiadványok 40 százaléka magyar, 34,8 német, 15 pedig latin nyelvű, és vannak vegyes nyelvűek is. A szerzők klasszikusok, humanisták, a felvilágosodás írói, például Vergilius,

Ovidius, Titus Livius, Molière, Voltaire, Kant, Byron, Kisfaludy Sándor, Kölcsey, Berzsenyi.

A család széles körű érdeklődését a nyelvészeti, jogi, politikatudományi, statisztikai, földrajzi, és történelmi témájú kiadványok bizonyítják. Többségüket magyar, osztrák és német nyomdákban készítették. A katalógus tartalmaz térképeket, terveket is, például Magyarország vasúthálózatának elképzeléseit 1840-ből. Marcela Domenová kiderítette, hogy a katalógus eredetileg Theodore Berzeviczyé lehetett. Keletkezési ideje a XIX. század 50-es éveire tehető. Ahol feljegyezték, ott a datálásban a könyvek kölcsönzési időpontja is támpont lehet a kutató számára.

A két lengyel szerző, *Wacław Wierzbieniec* és *Joanna Elżbieta Potaczek* (a jaroslawi technikai-közgazdasági iskola és a Rzeszówi Egyetem tanárai) egy lengyel nemesi család példáján azt vizsgálta, hogyan szolgálta az elit a lengyel kultúra fejlesztését. A Dzieduszycki családról a legrégebbi adat 1411-ből való. Grófi címüket Mária Teréziától kapták. Az igen művelt nagybirtokos Magdaléna Dzieduszycki Zarzeczen pompás klasszikus és neogótikus palotát építtetett 1807 és 1817 között. (Erről fényképeket közöl a szerző.) Különösen lenyűgöző a kör alakú bálterem. A grófné ízléssel, saját rajzaival és itáliai márvány szobrokkal rendezte be a többi szobát is, a kávézót, a tükörszobát, a társalgót. Ott amatőr előadásokat, sőt politikai gyűléseket is rendeztek. Magdaléna szép parkot építtetett a palota köré.

A palota az 1830–32-es novemberi felkelés idején a lázadók búvóhelye lett, a grófné segítette őket. Magdaléna Morska 1847-ben halt meg. A termet az I. világháború alatt a magyar hadsereg tönkretette, majd ebédlőt csináltak belőle. A család tagjai 1944-ig birtokolhatták Zarzeczt.

A Dzieduszycki család más tagjai is támogatták a kultúrát, templomokat építettek, Jerzy hatalmas könyvgyűjteményt hozott létre, Włodzimierz jelentős ornitológus és etnográfus volt, és értékes festmény- és érmegyűjteménye volt. Anyagaival hozzájárult a Lvovi Természettudományi Múzeum létrehozásához. A II. világháború idején a zarzeczei palotába a Dzieduszycki család 70 menekült fogadott be, és iskolát működtetett. 1944-ben birtokuk a kincstárra és múzeumokra szállt. Mellettük kiemelkedő szerepet töltött be a kultúrában Lancutban a Potocki család és Przeworskban a Lubomirski család.

A 608 oldalas kötetben további 28 tanulmány olvasható az arisztokrácia életmódjáról, felfogásáról, tevékenységéről, különböző változásokra, kihívásokra adott válaszairól a történelmi Magyarország határain belül, s azon kívül, Erdélyből, Szlovániából, Szlovákiából vagy akár a francia elit köréből. Szó esik a szőlőművelésről, a könyvkiadásról, a rekatolizációról, az agrárszakoktatásról, a református vallási öntudatról, az arisztokraták me-

cénási tevékenységéről, képviselőházi munkájáról és sok egyébéről. Ezek a tanulmányok magyarul olvashatók.

Bárány Attila, Orosz István, Papp Klára, Vinkler Bálint (szerk.): Műveltség és társadalmi szerepek: arisztokraták Magyarországon és Európában – Learning, Intellect and Social Roles: Aristocrats in Hungary and Europe. A Debreceni Egyetem Történelmi Intézete kiadványai 18. kötet, Debrecen, 2014. 608 o.

Bradács Gábor – Fodor Mihályné